

Flickor leker med dockor och pojkar leker med bilar, eller?

Girls play with dolls and boys play with cars, right?

Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå 15 Högskolepoäng
Höstterminen 2013

Namn: Marina Alfredsson, Emma Eklöf och Emma Nielsen Andersson

Handledare: Susanne Gustavsson
Examinator: Annelie Andersén

Resumé

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, avancerad nivå, 15 Hp, Högskolan i Skövde

Titel: Flickor leker med dockor och pojkar leker med bilar, eller?

Sidantal: 42

Författare: Marina Alfredsson, Emma Eklöf och Emma Nielsen Andersson

Handledare: Susanne Gustavsson

Datum: januari 2014

Nyckelord: Förskola, genus, jämställdhet, könskoder, fria leken, kommunikationsmönster.

I studien har vi undersökt flickor och pojkars val av lekar och val av material samt olika kommunikationsmönster mellan könen. Vi har observerat barnens val av lekmaterial och lekar i förskolan. Flickornas och pojkarnas kommunikation mellan varandra observerades i tre utvalda miljöer. Dessa tre miljöer innefattade ett typiskt flickrum (dockvrå), ett typiskt pojkrum (byggrum) och ett neutralt rum. Utifrån egna erfarenheter väljer flickor ofta att leka i dockvrån medan pojkar ofta väljer att leka i byggrummet. Genom att observera i olika miljöer kunde vi undersöka miljöns betydelse för flickor och pojkars kommunikation mellan varandra. Studien utgår från den sociala inlärningsteorin som menar att barn gör som vi gör. Det vill säga att barn har förebilder och genom dem lär dem sig snabbt innebörden av vad som anses vara flicka eller pojke. I resultatet visar det sig att det förekommer olika könskoder i barnens val av lekar och material samt i kommunikationen. I observationerna visade det sig att flickorna och pojkarna ofta valde att leka samma sorts lekar samt leka med samma material. Pojkarna lekte dock mer våldsamt och lekte mycket tävlings och krigslekar. Flickorna lekte mer försiktigt och stillsamt samt lekte mycket omvårdnad och skönhetslekar. Trots att de båda könen använde sig av samma material kunde man se tydliga könsmonster i deras beteenden. Ett exempel på detta kan vara att flickorna ofta formade leran som bakverk och mat medan pojkarna ofta formade denna som bollar och gubbar. Flickorna använde även mycket rosa, gula, vita och lila färger i sitt skapande medan pojkarnas val av färger dominerades av blåa, gröna, bruna och röda färger. Vi kunde även se tydliga kommunikationsmönster mellan flickor och pojkar. Detta då barnen vid några tillfällen diskuterade manliga och kvinnliga egenskaper och beteenden med varandra. Vi har diskuterat miljöns betydelse i barns skapande av genus i förskolan. Barn samtalar om det som finns

omkring dem vilket betyder att det är viktigt att pedagoger skapar en miljö där barnen kan få en bredare syn på manligt och kvinnligt.

Abstract

Study: Degree project in pedagogy in teacher education 2014, advanced level, 15Hp, University of Skövde.

Title: Girls play with dolls and boys play with cars, right?

Number of pages: 42

Author: Marina Alfredsson, Emma Eklöf och Emma Nielsen Andersson

Tutor: Susanne Gustavsson

Date: January 2014

Keywords: Preschool, gender, equality, gender codes, free play and communication patterns

In this study we investigated girls and boys choices of games and choice of materials as well as different patterns of communication between the sexes. We have observed the children's choice of play materials and games in preschool. Girls' and boys' communication between each other were observed in three environments. These three environments comprised a typical girl playroom which included kitchen supplies, dolls and dress up clothes, a typical boy playroom which included building supplies, cars, and toy tools and a neutral room. Based on personal experience, girls often play in the girls' playroom while boys often choose to play in the construction area. By observing in different environments, we could examine the importance of the environment for girls and boys of communication between each other. The study is based on the social learning theory which argues that children do as we do. That is children have role models and through them learn quickly the meaning of what is considered to be a girl or boy. This result shows that the pre various gender codes of the children's choice of games and materials, and in communication. I could see that the girls and boys often chose to play the same kind of games and play with the same material at the preschool. The boys were playing, however, more violent and played many racing and war games. The girls played more gently and quietly and played more care and beauty games. Despite the fact that both sexes used the same materials you could see clear gender patterns in their behavior. An example of this would be that the girls often shaped clay as pastries and food while the boys often shaped this as balls and old men. The girls also used the very pink, yellow, white and purple colors in their creations while the boys' choice of colors dominated by blue, green, brown and red. One could also see clear patterns of communication between girls

and boys. This is when the children on some occasions discussed the male and female characteristics and behaviors with each other. We have discussed the importance of the environment in children's creation of gender in preschool. Children talk about what's around them and it is important to create an environment where children can get a broader view of masculinity and femininity.

Innehållsförteckning

Bakgrund	1
Inledning	1
Syfte och frågeställningar	3
Teoretiska utgångspunkter	4
Jämställdhet som begrepp	4
Genus som begrepp	4
Kön	5
Könskoder, könsroller och könsmönster	5
Den sociala inlärningsteorin – Människan formas utifrån miljön	6
Sammanfattning	6
Tidigare forskning	6
Kulturella och sociala faktorerers påverkan på barns identitetsskapande	7
Vuxnas bemötande skapar genus på förskolan	8
Handlingar och beteenden kopplat till kön	9
Medvetet arbetssätt kring genus	10
Flickor och pojkars lek i ett genusperspektiv	11
Den fysiska miljöns betydelse för barns identitetsskapande	11
Kommunikation i socialt samspel	12
Sammanfattning	13
Metod	13
Metodval	13

Urval	14
Genomförande av datainsamling	15
Analys	16
Trovärdighet	17
Forskningsetik	18
Resultat.....	18
Barnens val av lekar	19
Barnens val av material	20
Vilka kommunikationsmönster kan iakttas i olika miljöer på förskolan.....	21
Kommunikationsmönster i dockvrån	21
Kommunikationsmönster i neutral miljö	22
Kommunikationsmönster i byggrummet	23
Slutsats	25
Diskussion	26
Metoddiskussion.....	26
Resultatdiskussion	27
Könskodade lekar och material.....	27
Den fysiska miljön på förskolan	28
Barnens val av lekar och material	29
Vidare forskning.....	30
Referenslista	31
Bilaga 1, Missivbrev	

Bakgrund

Inledning

Enligt Öhman (1999) visar barn tidigt redan från två års ålder tydliga könsskillnader i barngruppen. Han skriver också att när barnet är tre år gammalt har de flesta barn även sin könstillhörighet helt fastställd. I tre till fyra års ålder framträder insikten om att vara en flicka eller en pojke och vad som därmed förväntas av barnet. Barnet börjar inse att det finns olika förväntningar, beteenden och egenskaper som förknippas med ett specifikt kön. Johansson (2008) menar också att barn förknippar ett kön med särskilda egenskaper beroende på hur pojkar respektive flickor blir behandlade av exempelvis pedagoger, föräldrar och andra människor i sin omgivning. Det vill säga att det är kulturellt betingat, vilket innebär att människor inte föds med manliga eller kvinnliga egenskaper utan att de utvecklar dessa utifrån sociala och kulturella förhållanden i samhället. Olofsson (2007) skriver att utifrån ett sociokulturellt perspektiv har de kulturella och sociala faktorerna en stor betydelse för hur barn utvecklar genus. Genus skapas i ett samspel mellan individen och dess omvärld och skillnader mellan könen skapas och diskuteras i sociala gemenskaper. Under den verksamhetsförlagda utbildningen i lärarutbildningen har vi uppmärksammat att pedagoger ofta har förutbestämda förväntningar på hur flickor respektive pojkar ska vara. Pedagogers förväntningar medför att de stärker de stereotypa könsrollerna som bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattningar om vad som anses kvinnligt och manligt. Många pedagoger använder bland annat ord såsom *cool* och *tuff* till pojkar och *söt* och *gullig* till flickor. Denna form av kommunikation har vi tagit del av när pedagogerna samtalar med barnen i verksamheten.

I studien har vi undersökt vilka könskoder som kan iakttas i den fria leken på förskolan. Vi har fokuserat på den fria leken då vi anser att vi kan se barnen i en naturlig miljö där barnen inte är styrda av pedagoger. Då samhällets förväntningar på de båda könen fortfarande är ett problem idag har vi valt att genomföra denna studie. Då även läroplanen för förskolan menar att det är viktigt att pedagoger arbetar genusmedvetet, anser vi att det är ett område som är viktigt att behandla.

Förskolans läroplan 98 (reviderad 2010) menar att vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar medför att barnen skapar sig en uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan och arbetslaget ska motverka traditionella könsmönster och könsroller. Flickor och pojkar ska ges samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar från stereotypa könsroller. Pedagoger ska därmed vidga gränserna för vad barnen ska tillåtas till att vara, känna och uttrycka oberoende av kön. De ska också värna om människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde samt jämställdhet mellan de båda könen. Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar en förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan

trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning (Lpfö 98, reviderad 2010, sid.8). Förskolans uppdrag är i huvudsak att ge alla barn de förutsättningar de behöver.

Enligt skollagen (2010) ska lärare aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och lika möjligheter i verksamheten. Skolan ska arbeta på ett jämställt sätt och barn och elever ska inte bli behandlade annorlunda beroende av kön. Skolan har även ett ansvar i att motverka traditionella könsmonster och ska därmed ge barnen/eleverna utrymme för att pröva och utveckla sina förmågor och intressen oberoende av könstillhörighet.

Barnkonventionen (2006) är ett politiskt ställningstagande som syftar till att ge barn oavsett bakgrund, hudfärg, intelligens eller kön rätten till att behandlas med respekt. Det ska finnas en jämställdhet mellan de båda könen där ingen får diskrimineras. Alla barn är lika mycket värda och barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla åtgärden som rör barn. Men vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och med hänsyn till barnets egna åsikter och erfarenheter.

Utifrån egna erfarenheter har vi sett tydliga könskoder där flickor gärna leker med material som dockor och köksredskap och där deras lekar är kopplade till omsorg och omvårdnad. Pojkarna leker mestadels med byggmaterial och bilar samt att deras lekar är mer tävlingsinriktade och våldsamma än flickornas lekar. Vi har även tagit del av hur flickor leker med andra flickor och att pojkar oftast leker med andra pojkar. Vi tror att detta kan stärka de stereotypa könsrollerna i förskolan, då barn identifierar sig med sitt egna kön och försöker finna sin egen roll i barngruppen. Detta kan vi koppla till den sociala inlärningsteorin då den menar att barn oftast har förebilder av samma kön och att barnen identifierar sig med identifierar sina förebilders egenskaper och beteenden. Vi har även utgått från denna teori i studien.

Genusmedvetna pedagogiker i förskolan

I möten med barn ska pedagoger arbeta på ett genusmedvetet sätt. I förskolan finns det och har funnits olika idéer om hur pedagoger ska arbeta mer genusmedvetet. Förskolan ska präglas av en genusmedveten pedagogik där flickor och pojkar bland annat ska ges lika stort inflytande i verksamheten (Regeringskansliet, 2006). När pedagoger arbetar genusmedvetet kan även detta innebära att man synliggör människors olikheter. Vi kommer här under att beskriva fyra olika strategier för hur vi kan arbeta genusmedvetet i verksamheten. Dessa olika strategier har funnits i förskolan under flera decennier och benämns som den genuspedagogiska, den könsneutrala, den kompensatoriska och den normkritiska strategin. Bakgrunden till dessa olika strategier härstammar från en jämställdhetsatsning inom utbildningssektorn på 1960- talet. Med denna satsning ville man främst försöka få flickor att välja traditionellt manliga utbildningar. Syftet med detta var att få ett mer könsneutralt samhälle där man ville synliggöra att alla oavsett kön skulle behandlas lika och därmed ges samma förutsättningar och valmöjligheter.

Regeringskansliet (2006) skriver att genuspedagogik innebär ett medvetet förhållningssätt till könsmonster som utöver flickors och pojkars handlingar också tar

sig i uttryck i material, innehåll och miljö. Ett medvetet förhållningssätt innebär att vi som pedagog exempelvis ska eftersträva mångtydighet istället för entydighet i miljön, med detta menar man att ska utvidga miljön så att barnen ser fler möjligheter till handling. Genuspedagogik är också ett samlingsnamn för olika metoder vars uppgift är att synliggöra hur människors förväntningar och föreställningar inverkar på flickor och pojkars handlingar. Barnens handlingar, förväntningar och föreställningar kan påverka deras val av lek.

I tidningen Förskolan (2013) skriver Henkel och Dolk bland annat om den könsneutrala strategin. Denna strategi innebär en könsneutral miljö på förskolan. Den könsneutrala miljön kan dock uppfattas som mer manlig än kvinnlig på grund av att pedagoger ofta tar bort barbidockor eller byter namn på dockvrån till huset eller villan. Byggrummet och snickarhörnan byter oftast inte namn då de anses som mer könsneutrala. Detta har vi tagit del av på en del förskolor där dockvrån har ändrat namn till huset eller caféet medan byggrummen inte har ändrat namn. Henkel och Dolk (2013) skriver vidare om den kompensatoriska pedagogiken. I denna pedagogik delas barnen in i flick- och pojkgrupper där grundtanken är att flickor och pojkar ska få kompensera de erfarenheter de kan gå miste om för att de har fostrats enligt traditionella könsmonster. Pedagogiken går inte ut på att pojkar ska bli flickor och vice versa utan den vill vidga de båda könsrollerna. En annan pedagogik som nämns i artikeln är den normkritiska pedagogiken. Denna pedagogik syftar till att lyfta fram en positiv människosyn där alla former av uttryck är tillåtna och där förtryck av någon grupp inte är acceptabelt. Den normkritiska pedagogiken handlar mycket om att vi ska hjälpa barnen att identifiera sig som flicka eller pojke och få dem att förstå att det är acceptabelt att vara som vi vill oavsett omgivningens förväntningar på könen.

Gemensamt för dessa pedagogiker är att de vill vidga flickors och pojkars syn på vad som anses vara manligt och kvinnligt. Barnen ska också ges lika möjligheter att utvecklas oberoende av vilket kön vi har. Henkel och Dolk (2013) avslutar artikeln med att berätta att de ser ljusst på framtiden avseende arbetet med genus och jämställdhetsfrågor i förskolan. I förskolan är det viktigt att ta del av flickor och pojkars lika villkor och möjligheter för att kunna agera mer genusmedvetet och jämställt.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att vi vill se vilka könsmonster som kan iaktas i den fria leken i olika rum på förskolan.

- Vilka lekar väljer flickor respektive pojkar?
- Vilket material väljer flickor respektive pojkar?
- Vilka kommunikationsmonster kan iaktas i olika miljöer mellan flickor och pojkar på förskolan?

Teoretiska utgångspunkter

Här kommer vi att redogöra för relevanta begrepp och studiens teori. Vi kommer att beröra jämställdhet, genus, kön, könskoder, könsroller, könsmönster och den sociala inlärningsteorin då vi anser att dessa begrepp är viktiga för att förstå studien. Begreppen och teorin kommer att användas i analysen.

Jämställdhet som begrepp

Begreppet jämställdhet kan precis som alla andra begrepp betyda olika för varje person, beroende på deras egen definition. Jämställdhet är ett politiskt begrepp som är nära besläktat med jämlikhet mellan människor. Med jämlikhet menar man alla människors lika värde medan jämställdhet inriktar sig på förhållandet mellan de båda könen. Begreppet jämställdhet har både en kvantitativ och en kvalitativ dimension. Med den kvantitativa dimensionen menar Hedlin (2010) att vi strävar efter en jämn fördelning mellan kvinnor och män i exempelvis arbetslivet, utbildningen eller fritidsaktiviteter. Den kvalitativa aspekten innebär att kvinnor och män ska ges lika villkor samt ges samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter i samhället. Det handlar om att motverka stereotypa normer för kön så att de båda könen ska få tillgång till lika mycket makt och resurser (Hedlin, 2010).

Genus som begrepp

Johansson (2008) menar att begreppet genus är något som beskriver hur flickor och pojkar är som individer, det vill säga feminina eller maskulina egenskaper. Med genus menar hon att människor inte föds med manliga eller kvinnliga egenskaper utan att vi utvecklar dessa utifrån sociala och kulturella förhållanden i samhället. Genus kan även ses som ett begrepp som används för att synliggöra vad som formar kvinnor och mäns sociala beteenden.

Genus introducerades som begrepp i Sverige i mitten av 1980-talet. Dessförinnan använde man sig av begreppet kön och man talade då om olika könsroller. Kön fokuserade mer på de biologiska skillnaderna mellan en kvinna och en man, medan genus enligt Gannerud (2001) innefattar de kulturella, sociala och historiska uppfattningar och normer som har med en människas kön att göra. Genus kan enligt henne innefatta vilka färger barn som vuxna har på kläder, vilka leksaker föräldrar och pedagoger förser barnen med men även ekonomiska förhållanden. Genus kan utifrån detta användas för att förstå och beskriva olika mönster och strukturer i samhället. Ett vanligt exempel på detta kan vara fördelningen mellan kvinnor och män i arbetslivet i olika yrkesområden, men också hur deras arbetsuppgifter kan se olika ut beroende på om det är en kvinna eller en man. Tallberg Broberg (2001) menar precis som Gannerud att genus handlar om relationen mellan de båda könen och att flickors och pojkars beteenden och egenskaper inte är medfödda, utan att genus skapas ur det historiska och sociala. Hur människor utvecklar sin kvinnlighet eller manlighet är alltså beroende av hur de socialt anpassar sig och vad det redan finns för ett socialt mönster i ett samhälle.

Kön

Kön är den huvudsakliga kategoriseringen som vi gör av andra människor i vår omgivning. Det finns två olika sätt att se på kön vilka innefattar det biologiska samt det sociala könet. Med de biologiska könet menar man kroppsliga olikheter mellan en flicka och en pojke medan det sociala könet är detsamma som genus. Med det sociala könet (genus) menar man alltså hur manliga och kvinnliga egenskaper formas utifrån omgivningens påverkan. Det är vanligt att kön påverkar hur man bemöter och uppfattar andra människor men även sig själv. Det finns trots detta även andra bidragande faktorer för hur man blir uppfattad och bemött av andra människor. Kön samverkar med andra kategorier såsom folkslag, sexualitet, funktionshinder samt social klass i skapandet av genus. Intersektionalitet är ett vanligt begrepp som används när man talar om den nya genusforskningen för att framställa hur kön samverkar med andra faktorer i samhället. Alla människor är en samling av olika representationer vilket i sin tur påverkar hur vi förhåller oss till andra och till oss själva (Magnusson, 2003).

Könskoder, könsroller och könsmonster

I varje kultur finns det en uppfattning och olika förväntningar för vad som anses kvinnligt och manligt samt vilka egenskaper dessa kön bör ha. Det är i sin tur dessa egenskaper som benämns som könskoder. Könskoder kan därmed variera beroende på i vilken kultur som man lever i. Hur man som vuxen bemöter ett barn samt vilka förväntningar som man har på barnet medför att han eller hon skapar sig en förståelse för vad som anses vara feminina eller maskulina egenskaper. Könskoder kan också innefatta färger, leksaker och kläder som förknippas med en flicka eller en pojke. Könsroller innefattar de förväntningar, skyldigheter och rättigheter som människor i en kultur kopplar samman med det ena eller med det andra könet. En allmänt känd könsroll kan exempelvis vara att en kvinna ska ta hand om hemmet och barnen medan mannen ska försörja familjen ekonomiskt. Med könsmonster menar man de mönster som finns könen emellan, det vill säga att flickor och pojkar jämförs med varandra utifrån olika aspekter. De båda könen kan även här jämföra sig själva med varandra beroende av kön, och utifrån detta kan barnen bemöta varandra på olika sätt beroende på om det är en flicka eller en pojke (Vänje, 2005).

Månson (2000) skriver i sin avhandling att förskolan och skolan ofta använder sig av begreppen könsroll och genus och att man i verksamheten måste använda sig av båda begreppen eftersom de inte har samma innebörd. Hon menar vidare att båda begreppen måste användas för att man ska kunna studera vad som innebär med att vara en flicka eller en pojke. Människors uppfattningar om genus och kön skapas hela tiden beroende på vad människor gör, vad människor säger, men också utifrån deras egna tankar om andra och sig själva. Utifrån detta finns det alltid en möjlighet att omskapa de genusföreställningar som finns idag. Genom kunskap för hur genus skapas i barngruppen kan man motverka stereotypa könsroller och istället bidra till en inkluderande miljö där alla barn är välkomna och känner delaktighet. Den inkluderande

miljön ökar möjligheten för barnen att gå emot de traditionella mönstren vilket är positivt för deras fortsatta lärandeprocess.

Den sociala inlärningsteorin – Människan formas utifrån miljön

Albert Bandura (född 1925) är en amerikansk/kanadensisk psykologprofessor som har varit med och tagit fram den sociala inlärningsteorin. Denna teori beskriver att människor lär av varandra genom imitation och observation. Svensson (1992) skriver att den sociala inlärningsteorin kan förklaras genom att barn gör som vi gör. Barn identifierar sig ofta med andra människor av samma kön, och genom dem lär de sig snabbt innebörden av vad som anses vara en flicka eller en pojke. Genom att ha förebilder får barnet snabbt en inblick i vad som anses vara kvinnligt/manligt och hur det bör bete sig i olika situationer beroende på kön. Dessa förebilder kan i sin tur se ut på lite olika sätt. Det kan vara riktiga människor i form av mamma, pappa, bror, syster, lärare men det kan också vara beskrivningar och bilder av olika människor. De människor som beskrivs i reklam, berättelser och serier är enligt teorin några exempel på förebilder för barnet i sin utveckling i vad som anses vara kvinnliga och manliga egenskaper. Pojkar identifierar sig ofta med män från tv och olika filmer, några exempel på dessa är Batman, Spiderman och Zorro. Flickor identifierar sig istället ofta med kvinnliga förebilder där prinsessor är vanligt förekommande. Pojkar väljer oftast manliga förebilder och flickor väljer oftast kvinnliga förebilder. Barnen iakttar hur dessa förebilder beter sig och identifierar sig med deras egenskaper. På detta sätt lär sig också barnen att fostra varandra i att vara pojke eller flicka. Det beteende som ofta förväntas av en flicka/pojke är ofta ett beteende som inte uppskattas av motsatt kön. Flickor uppmuntras redan i tidig ålder till att sätta sig in i hur andra människor känner, intressera sig för relationer och människor samt att inte agera aggressivt eller livligt. Pojkar uppmuntras till skillnad från flickorna till att inte visa svaghet, kunna sätta gränser, tala om vad dem tycker men även till att vara lite busiga. I den sociala inlärningsteorin är belöningar, att ignorera och bestraffa ett särskilt beteende av stor vikt för att kunna utveckla ett könsspecifikt beteende. Med detta menar Svensson (1992) att barnet uppmuntras eller nedvärderas från ett speciellt beteende eller egenskap beroende på kön. Ett känt exempel på detta är att män inte gråter och visar känslor lika ofta som kvinnor. När män gråter är det vanligt att omgivningen agerar besvärat och generat. När kvinnor gråter agerar omgivningen på ett helt annat sätt där förståelse, intresse och sympati ligger i fokus. Barn formas av sin miljö och de människor som dem omges av. Det är genom miljön som ett könsspecifikt beteende utvecklas och våra värderingar som förskollärare spelar därför en avgörande roll.

Sammanfattning

Jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ges samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett kön, social bakgrund eller funktionsnedsättning. Genus innefattar hur manliga och kvinnliga egenskaper utvecklas utifrån omgivningen påverkan, kulturella skillnader och miljöns utformning. Kön är kroppsliga olikheter mellan en flicka och en pojke vilket motsvarar det medfödda könet. Kortfattat kan vi därmed

konstatera att genus är socialt betingat medan kön är biologiskt betingat. Könskoder innebär människors olika förväntningar och uppfattningar för vad som anses kvinnligt och manligt samt vilka egenskaper de båda könen bör ha. Det är sedan dessa egenskaper som benämns som könskoder. Könroller innefattar de skyldigheter, rättigheter och förväntningar som människor i en kultur förknippar med en man eller en kvinna. Ett exempel på en allmänt känd könsroll är att kvinnan ska ta hand om hushållet medan mannen ska försörja familjen ekonomiskt. Med könsmonster menar man de mönster som finns könen emellan. Flickor och pojkar jämförs här med varandra utifrån olika aspekter. Barnen kan även jämföra sig själva med varandra vilket medför att man kan stärka de stereotypa könsmonstren då barnen har en uppfattning om vad som anses kvinnligt och manligt i den kultur som de lever i. Barn och vuxna kan därmed bemöta flickor och pojkar på olika sätt vilket medför att man konsturerar genus både i verksamheten och i samhället. Den sociala inlärningsteorin menar att barn gör som vi gör och att barn har förebilder som oftast motsvarar det biologiska könet. Barnen utvecklar sin förståelse för kvinnligt och manligt genom att de observerar och imiterar hur förebilderna beter sig i olika situationer samt vilka egenskaper som de besitter.

Tidigare forskning

Nedan kommer vi att presentera forskning som berör studiens syfte. Några områden som kommer att behandlas är forskning som handlar om kulturella och sociala faktorer i barns identitetsskapande, hur vuxna skapar genus på förskolan, handlingar och beteenden kopplat till kön, medvetet arbetssätt kring genus, barns lek utifrån ett genusperspektiv, den fysiska miljöns betydelse för barns utveckling som flicka eller pojke samt kommunikation i socialt samspel.

Kulturella och sociala faktorer påverkan på barns identitetsskapande

Davies (2003) studie handlar om hur barn använder den verktygslåda av könsföreställningar som det lokala samhället och kulturen erbjuder dem för att förstå världen och sig själva. Studien är baserad på material som samlades in under 1980-talet i Australien men både innehållet och analysen är synkade med det som är aktuellt i Sverige i dag. Syfte med studien är att undersöka hur flickor och pojkar gör kön utifrån vad samhället och kulturen erbjuder dem. Det gjorde hon bland annat genom att analysera 4- och 5-åringars beteenden och lekar i förskolan. Davies utgångspunkt är att barn är mottagliga för känsliga uttalanden, krav, normer, regler samt vilka förväntningar som de stöter på i sin vardag. Hon menar även att barn lär sig vad som förväntas av dem utifrån vad som accepteras av omgivningen. Slutsatsen visar att det är vanligt att barn ges beröm genom att agera utifrån de stereotypa könsrollerna. Resultatet visade också att om ett barn har ett negativt beteende kan det medföra i att dem blir ignorerade eller att dem betraktas som annorlunda av sin omgivning. Det vill säga att barnen har förväntningar på sig om hur de ska vara, beteenden samt handla utifrån vuxnas och omgivningen för att bli accepterad. Barn vill nämligen uppfylla omgivningens förväntningar och krav för att bli en del av den sociala gemenskapen. Vuxnas förväntningar på barnen spelar därför en avgörande roll för hur dem utvecklar sin

könsidentitet och hur de ser på de båda könen. I studien har hon även fått ta del av att även kläder spelar en avgörande roll för barnen. Hon menar att barn genom sina kläder uttrycker en könsidentitet för att de lättare ska kunna agera som flicka eller pojke. Hon kunde i sin undersökning ta del av att när en pojke med ledarroll tog på sig en kjol i leken försvagades hans ledarroll. Pojken fick då inte bestämma lika mycket längre och han blev även nedbrottad av en yngre pojke. När pojken tog av sig kjolen återfick han sin position som ledare. En flicka som var klädd i träningskläder betraktades inte som en typisk flicka på samma sätt av barngruppen. Detta kunde Davies se genom att hon fick ta större plats i leken med pojkarna och att hon inte blev tilldelad en roll som ansågs vara typiskt flickig. Flickan var dock noga med att påpeka att hon hade många klänningar hemma och hon satte ofta upp håret i en tofs för att poängtera att hon var en flicka.

Vuxnas bemötande skapar genus på förskolan

Wahlström (2003) har gjort observationer av förskolans verksamhet och hon beskriver i sin studie hur pedagoger delger barnen normstyrda förväntningar och beteenden i förskolan. Hon gjorde sina observationer med hjälp av videofilmning och det gav tydliga resultat i att pedagogerna bidrog till att flickor och pojkar fick olika förutsättningar, trots att ambitionen var den motsatta. Hon menar att det är vanligt att pedagoger ofta fostrar barnen utifrån könsroller beroende på vilket kön barnet har. Wahlström skriver att barn vill finna sin egen plats i gruppen och tar därmed hänsyn till de normer som anses vara manligt eller kvinnligt då dessa ofta upplevs som trygga hos barnen. Hon menar vidare att det är vuxna som bevarar traditionella könsroller varje gång barnet behandlas på ett specifikt sätt beroende av deras kön. Hon poängterar att det är viktigt att man tillåter flickor och pojkar att växa in i bredare könsroller i förskolan. På detta sätt öppnar man fler valmöjligheter för barnet. Det är pedagogernas uppgift att öppna dessa dörrar och därmed tillföra nya normer. Olofsson (2007) menar att vuxnas sätt att samtala, tilldela blickar, sätt att le, använda sitt kroppsspråk, röstläge och mimik skapar kön på förskolan. Med detta menar hon att man bekräftar barnets beteenden beroende av vilket kön som han/hon har.

Eidevald (2009) har studerat om förskollärare bemöter flickor och pojkar olika i liknande situationer på förskolan. För att få fram ett resultat har han använt sig utav videoinspelningar och fokusgrupper. Resultatet visade att det är vanligt att pedagoger gör skillnad i sitt bemötande beroende på vilket kön barnet har i de situationerna. Han visar i en tabell hur förskollärarna i studien hjälpte en pojke vid 62 tillfällen vid påklädning och avklädning. Detta utan att pojken hade angett någon signal för att han behövde hjälp. Detta inträffade däremot bara vid tre tillfällen för flickor vilket tyder på att pedagogernas föreställningar om pojkars respektive flickors behov ser ut på olika sätt. Eidevald menar att detta kan bidra till att barnen införskaffar sig likande föreställningar vilket medför att man skapar genusmönster på förskolan/skolan. Han påpekar i sin studie att det är viktigt att det sker en variation i bemötandet mellan de båda könen för att utveckla kunskap och förståelse för hur kön uttrycks och framställs

Handlingar och beteenden kopplat till kön

Einarsson och Hultman (2001) har studerat talmönster och den språkliga kommunikationen mellan barn i förskolan och skolan. Einarsson och Hultman menar att barn redan i förskolan har föreställningar om hur olika aktiviteter är knutna till det ena eller till andra könet. Detta kunde de se genom ett test som de valde att kalla för *bekönade ord*. I detta test fick barn i förskoleålder svara *han*, *hon* eller *vet inte* till de olika ord som angavs. Det vill säga att barnen svarade på vilket kön de tror hörs till ett visst ord. Resultatet visade att både flickor och pojkar förknippade ord som läppstift och dockor med kvinnligt medan orden lastbil och gevär förknippades med manligt. Vidare kunde de se att det rådde en överensstämmelse med att ord som pratar fint, tycker om små barn, sjunger och gnäller ansågs kvinnligt. Att använda svärord, bråkar, tävlar, spottar och smutsig var manligt. I denna studie framkommer det även att det oftast är pojkarna som bryter mot regler och som uttrycker sig verbalt medan flickorna till större del följer uppsatta regler. Ett exempel som Einarsson och Hultman beskriver är att flickorna är de som oftast räckte upp handen för att få tala medan pojkarna tog ordet själva utan att läraren hade sagt någonting. Det framkom även att pojkarna fick utstå mer skäll och skratt vilket medförde att de ofta hamnade i fokus oavsett om detta handlade om dåliga eller bra handlingar. Flickorna fick lära sig att vara tålmodiga då de inte fick lika mycket uppmärksamhet som pojkarna (Einarsson & Hultman, 2001).

Hellman (2010) beskriver i sitt resultat att pojkaktiga egenskaper ofta kännetecknas av att vara bråkig eller genom att utföra aggressiva och dominanta handlingar. Hellman har studerat hur normer om pojkaktighet förhandlas bland barn på en förskola. Detta kan innefatta vilka kläder och färger som pojkar förväntas ha på sig och vad som klassificeras som pojkaktiga egenskaper. Syftet med Hellmans studie är att undersöka hur normer skapas, upprepas och omförhandlas av pojkar, flickor och pedagoger på förskolan. Det övergripande resultatet i denna studie är att pedagoger och barn kategoriserar vissa handlingar och beteenden som flickiga eller pojkaktiga, och har därmed en förutbestämd bild av vad som anses vara flickiga eller pojkaktiga egenskaper. Utifrån detta kan flickorna lätt bli osynliga medan pojkarna blir synliga och tillrättavisade. Ett exempel som Hellman (2010) skriver om i sin avhandling är att när barn leker med andra barn av motsatt kön kan detta leda till att barnet blir retad. Hellman beskriver ytterligare en situation där en pojke blev retad för att han lekte mycket med en annan flicka.

Situationen utspelade sig när fem barn satt och gjorde pärlplattor. Det började med att en utav flickorna (Lina) ville ha uppmärksamhet av en pojke (Henry) då hon satte på sig läppglans och ville att han skulle titta. Han ignorerade henne och hon blev irriterad och hotade med att förstöra hans pärlplatta. Han gick där ifrån och gick till bänken där förskolans sköldpaddor stod. Den andra flickan (Anna) sa åt Lina att låta Henry vara och om hon fortsatte på det viset skulle det inte bli något bröllop. Den andra pojken (Ville) gick också ifrån för att titta på sköldpaddorna. Barnen berättade att det var en flicka och en pojke. När sköldpaddorna började kravla över varandra sade Lina att dem kramades och var kära i varandra som Ville och Bella. Hon påpekade att de leker med varandra jämt och därför är de kära. Han sa åt henne att sluta men hon fortsatte

och Anna hängde på och började också retas med att de var kära i varandra (s. 202-203).

I ovanstående exempel kan vi tydligt se att när man som flicka eller pojke gör något annat än vad som anses vara flickaktigt eller pojktigt kan detta medföra i att man blir retad av sina kamrater. Det kan bidra till att de båda könen uppfattar sitt beteende som annorlunda och kan därmed begränsas i sina val av lekkamrater, lekar eller material. Även Odenbring (2010) har studerat konstruktioner av kön så som de visar sig i interaktioner mellan barn samt mellan barn och vuxna på förskolan. Hon har använt sig av videoinspelningar i en förskola samt intervjuer i en förskoleklass. I resultatet kunde hon se att kamratrelationer existerar både mellan pojkar och flickor i förskolan och förskoleklassen. Barnen använder sig både av konstellationer med det egna könet samt mellan flickor och pojkar i leken. Det vill säga att pojkar lekte med pojkar men också att pojkar lekte med flickor. Dessa könsrelationer är ständigt pågående processer och utan praktiskt verksamma personer skulle dessa inte finnas. Hon menar även att dessa könsrelationer kan se ut på olika sätt beroende på språkliga sammanhang då dessa kan skapa förutsättningar för olika former av femininiteter och maskuliniteter. Hon skriver vidare i sin avhandling att könsmonster är historiskt föränderliga och kan därmed ifrågasättas och utmanas, vilket kan skapa förändring på en längre sikt. Situationer där könsmonster utmanas kan beskrivas som gränsöverskridande situationer. Genom att studera hur barn interagerar med vuxna, både kroppsligt och verbalt, menar hon att vi kan skapa sig en förståelse och analysera hur kön konstrueras. Odenbring (2010) menar att det är lättare för barn att ha en kompis av motsatt kön på förskolan än i skolan. I grundskolan undviker flickor och pojkar att leka med varandra för att slippa bli uppfattade som par eller för att bli retade. För att vara kompis med det andra könet spelar stödet av sina kompisar en stor roll. Får man stöttning av sina vänner ges det möjligheter till att agera gränsöverskridande från de traditionella normerna.

Medvetet arbetssätt kring genus

Henkel (2009) har genomfört en studie som behandlar genus och jämställdhet i förskolan. Hennes syfte är att ge pedagoger konkreta tips, idéer samt metoder och verktyg för att arbeta med jämställdhet och likabehandling. Det finns ingen speciell metod att utgå ifrån för att förändra könsmonster. Därmed finns det en förutsättning och det är att pedagogerna ska handla annorlunda och utmana dessa mönster. Det vill säga att det grundläggande i sammanhanget är att pedagoger innehar en medvetenhet om det. Studiens resultat visade hur vuxna har olika förväntningar på barn beroende på kön, normer och traditioner. Pedagoger måste istället ta sig tid att reflektera över hur deras förväntningar kan påverka barnen i deras identitetsskapande som flicka eller pojke.

Olofssons (2007) har gjort en studie där hon vänder sig till lärarstudierande och personal inom förskola och skola som vill öka sitt medvetande om jämställdhet. Resultatet i studien visade hur pedagoger möter pojkar med fler frågor, längre ögonkontakt samt att man ofta tilltalar dem mer negativt än flickor. Olofsson menar även att både flickor och pojkar vinner på att utvidga begreppen manligt och kvinnligt för att kunna utveckla alla

sina sidor av sin personlighet. När man arbetar jämställt menar hon att vi eftersträvar att utveckla fler valmöjligheter för de båda könen. Vikten av pedagogens förhållningssätt och attityd i form av bemötande, bedömning och förväntningar är den avgörande delen i arbetet med jämställdhet.

Flickor och pojkars lek i ett genusperspektiv

Eidevald (2009) skriver att pojkars lek ofta tar större ytor än flickors och att pojkar också kan upplevas som mer högljudda vilket kräver mer uppmärksamhet från personal. Han menar även att barn ofta väljer lekkamrater av samma kön då pojkar helst leker med pojkar och då flickor helst leker med flickor. Barn väljer dessutom oftast olika rum och material att leka med beroende på hur miljön ser ut i rummen. Flickor har en tendens att hålla sig nära en vuxen medan pojkar ofta håller sig på avstånd och är mer för sig själva. Olika slags lekar är en del av barnens vardag i förskolan. När barnen leker rollekar kan man se att pojkar oftast är mer könsstereotypa i sina val jämfört med flickor. Pojkar har en tendens att välja roller som är starka, mäktiga eller aggressiva medan flickor oftast väljer roller som är kopplat till skönhet, omsorg och godhet. Det är även vanligt att barn väljer könade roller, det vill säga att pojkar oftast väljer att vara manliga roller medan flickor oftast väljer att vara kvinnliga roller. Dock har det visat sig att det är vanligare att flickor både väljer manliga och kvinnliga roller i sin lek. Både flickor och pojkar beskriver sina roller på ett könsstereotypt sätt, det vill säga att de manliga rollerna är starka och häftiga och de kvinnliga rollerna är goda. Odenbring (2010) skriver att barn ofta delar upp sig i grupper och placerar sig där han eller hon uppfattar sig höra hemma, det vill säga ofta med det egna könet. Beroende på vilka grupperingar det är i leken intar barn olika roller. Hon menar att det är vanligt att flickor är mer utagerande när de är i rena flickgrupper jämfört med när de är i blandgrupper. I blandgrupper blir det oftast flickorna som får ta de roller som blir över vilket ofta resulterar i de rollerna med lägst status och minst makt.

Den fysiska miljöns betydelse för barns identitetsskapande

Björklids (2005) syfte med studien är att lyfta fram forskning som rör den fysiska miljöns betydelse för barns utveckling, lärande och identitetsskapande. I studien beskriver hon forskning som berör samspelet mellan barns lärande och den fysiska miljön på förskolan. Genom studien drar hon slutsatsen att förskolan behöver miljöer som inspirerar barnen till verksamhet och handling. Miljön ska ge barnen flera olika möjligheter till utveckling och den ska hjälpa barnen att utvecklas som individer och få alla sina behov tillgodosedda. Dock visades resultatet att det är trånga utrymmen och trånga lokaler på förskolan. Många förskolor är byggda för mindre barngrupper än vad som oftast förekommer idag, vilket då begränsar möjligheterna att arbeta på det sätt man önskar. Björklid menar att den fysiska miljön ofta kan bli bortglömd i genusarbetet på förskolan. Den fysiska miljön på förskolan är viktig då den sänder ut budskap till barnen. Ett exempel på detta kan vara vem som är välkommen i en speciell miljö, men även vem som inte är välkommen. Den fysiska miljön på förskolan kan både öppna eller begränsa vad barnen kan göra under den fria leken. Hon skriver att rummets

utformning, inredning och material kan ge barnen tydliga budskap och regler om vilka som ska aktivera sig i rummet, men även hur de ska aktivera sig utifrån material och rummets utformning. Denna utformning samt de leksaker som finns i ett rum förmedlar information till barnen om vilka sorters lekar som kan gestaltas. I läroplanen för förskolan 98 (reviderad 2010) kan vi ta del av att förskolans material ska främja alla barns utveckling och lärande. Personalens inköp av material kan därför ses som en viktig del av verksamhetens utformning, barns utveckling och identitetsskapande (Björklid, 2005).

Henkel (2009) skriver att det är vanligt att förskolor skapar en miljö i ett rum som tilltalar ett speciellt kön. Dessa rum kan därmed få en könsstämpel beroende på vilket material som erbjuds. Eidevald (2009) menar också på att barn utvecklar sin könsidentitet utifrån det material som de omges av. Material som finns tillgängligt lyfter fram idéer och föreställningar hos barnen för vad som anses vara kvinnligt och manligt. Hur barnens intressen sedan utvecklas beror på vad de uppmuntras till att göra, vilka leksaker de har och vilka aktiviteter som erbjuds. Henkel menar även att färger kan locka ett speciellt kön till aktivitet. Barn har redan från födseln upplevt hur klädaffärens flickavdelningar domineras av rosa, lila och vita nyanser medan pojkavdelningen domineras av blåa, gröna och gråa nyanser. I leksakstidningar ser vi samma sak då barn snabbt kan se vilka leksaker som tillhör en flicka eller en pojke. Om dockrummet domineras av rosa nyanser och byggrummet domineras av blåa nyanser, förknippar barn ofta denna miljö till det ena eller det andra könet. Regeringskansliet (2006) menar dock att det blir allt vanligare att många förskolor omorganiserar den pedagogiska miljön genom att göra rummen mer könsneutrala. Syftet med detta är att förändra barnens lekmönster och att uppmuntra flickor och pojkar till att våga välja bland fler leksaker och fler lekkamrater. Omorganiseringen förde med sig stora förändringar i barnens lekmönster. Flickor och pojkar lekte mer med varandra samt att de lekte med en större variation av material.

Kommunikation i socialt samspel

Björklunds (2010) forskning behandlar förskolebarns litteracitet, det vill säga barns läsande och skrivande i förskolan. Forskningen syftar till att vinna kunskap om hur litteracitet erövrats och uttrycks bland de yngsta barnen i förskolan. Hon har som metod valt att observera en så naturlig miljö som möjligt. Det vill säga hur små barn *lärt* sig genom kommunikativa möten med bilder, text och tecken i förskolan. Det innefattar såväl barnens tal och tecken som bilder och symboler. Hon skriver vidare att språket utvecklas i ett samspel med andra människor och bland barn innefattar detta främst föräldrar, syskon, lärare och vänner. I studien visade det sig att barnens kommunikation och handlingar kan se ut på olika sätt beroende på vilket kön barnet har, vilka förebilder och vilka förväntningar som ställs på dem. Eidevald (2009) menar att omgivningen påverkar barns sätt att vara och de ser ofta upp till personer som är av samma kön. Med detta hon att barnens val av lek och kommunikation kan se ut på olika sätt. Ett exempel

på detta kan vara när en flicka ser upp till sin mamma och därmed tar efter hennes handlingar, kommunikation och intressen (Björklunds, 2010).

Sammanfattning

I forskningen har vi tagit del av hur kulturella och sociala faktorer kan påverka barn identitet skapande. Barb lär sig vad som förväntas av dem utifrån vad som accepteras av omgivningen. Vuxnas sätt att bemöta flickor respektive pojkar är ofta beroende av föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt i en kultur. Hur barnens intressen utvecklas beror på vad de uppmuntras till att göra, vilka leksaker som finns tillgängliga samt vilka aktiviteter som erbjuds. Detta kan i sin tur påverka barnen i deras identitetsskapande. Barn vill finna sin egen plats i gruppen och tar ofta hänsyn till de normer som anses vara manligt eller kvinnligt för att känna trygghet i gruppen. Varje gång ett barn behandlas på ett speciellt sätt beroende av kön besvarar man som vuxen de traditionella könsmodellerna. Den fysiska miljön på förskolan har en stor betydelse för barns utveckling och lärande. Miljön sänder ut budskap till barnen. Den fysiska miljön spelar med andra ord en avgörande roll då den förmedlar villkoren för barns identitetsskapande.

Metod

I detta kapitel kommer vi att redogöra för studiens datainsamling, hur vi har gått tillväga för att samla in relevant data till studien. Vi kommer även att beskriva vilka metoder som vi har använt oss av samt hur de olika förskolornas miljöer såg ut.

Metodval

Bryman och Nilsson (2002) skriver att forskning kan delas in i två huvudgrupper; kvantitativ och kvalitativ forskning. Kortfattat kan kvantitativ forskning förklaras med att den studerar frekvens. När man studerar något ur ett kvantitativt perspektiv kan detta genomföras genom exempelvis enkätundersökningar, experiment eller djupgående intervjuer. Det insamlade datamaterialet framställs ofta i tabeller eller i diagram. Den kvalitativa forskningen är mer djupgående då man beskriver vad, hur eller varför saker och ting sker. När man använder sig av en kvalitativ metod är syftet att skapa sig en fördjupad förståelse för hur olika idéer och attityder kan resultera i mänskliga handlingar, beteenden eller beslut. Olika typer av observationsstudier, textanalyser eller intervjuer med enskilda personer eller grupper är vanliga metoder när man talar om kvalitativ forskning (Bryman och Nilsson, 2002).

I studien har vi använt oss av observationer när vi har undersökt flickor och pojkars val av lekar och val av material på förskolan i den fria leken. Vi har använt oss av en kvalitativ och en kvantitativ forskningsmetod. Detta då vi har observerat en barngrupp i en speciell kontext och utifrån detta analyserat det insamlade materialet som sedan sammanställdes i tabeller. Einarsson och Hammar (2002) skriver att observationer kommer från det latinska ordet observera och innebär att man iakttar en situation. Genom att använda sig av observation kan man få information i och om ett naturligt

skeende. För att kunna genomföra observationer är det viktigt att observatören kontaktar de deltagande personerna i studien samt beskriver studiens syfte. I ett arbete med barn ska man kontakta barnens föräldrar/vårdnadshavare för ett godkännande då barnet ännu inte är myndigt.

Rollen som observatör kan utspela sig på olika sätt beroende på vilken observationsstrategi man använder sig av. Ett sätt är att använda sig av en öppen eller en dold observationsmetod. Med en öppen observationsmetod vet den studerande personen om att hon/han är iakttagen medan en dold observationsmetod innebär att de studerande inte är medvetna om att de iakttas. De båda strategierna har sina för och nackdelar och det är viktigt att observatörerna överväger vilken strategi de använder sig av för att observationen ska bidra med så mycket kunskap som möjligt och inte skapa begränsningar. Nackdelen med en öppen observationsmetod är att det blir svårt att veta om de studerande uppträder naturligt eller inte eftersom de är medvetna om att de observeras. Vi använde oss av en dold observationsmetod då Einarsson och Hammar (2002) menar att de studerande personerna är i ett naturligt skeende då de inte är medvetna om att de observeras.

Under observationerna när vi undersökte barnens val av lekar och val material valde vi att föra fältanteckningar. Fältanteckningar innebär att man förvandlar en händelse som existerar i ögonblicket till att beskriva den med ord. Desto tydligare man antecknar desto lättare blir det att analysera och sedan tolka (Fangen, 2005). Vi valde att föra fältanteckningar då vi ansåg att detta var lämpligast då vi enbart antecknade barnens val av lekar och val material.

När vi undersökte flickor och pojkars kommunikation använde vi oss av röstinspelningar. Med röstinspelningar kan man enkelt lyssna på materialet flera gånger och finna detaljer som man annars hade kunnat missa genom att bara föra anteckningar (Einarsson och Hammar, 2002). På grund av detta valde vi att göra röstinspelningar för att studien skulle bli så trovärdig som möjlig. Detta då vi anser att man kan missa viktiga detaljer i barnens kommunikation genom att bara föra anteckningar.

Urval

Observationerna har genomförts på tre olika kommunala förskolor i samma kommun. Vi observerade på dessa förskolor på grund av att vi hade vår verksamhetsförlagda utbildning där och då vi var kända för barngruppen sedan innan. Vi anser att detta medförde att situationerna i den fria leken kunde bli mer naturliga. Nedan kommer vi att redogöra för förskolornas miljöer, hur många barn som går på respektive förskola samt deras åldrar.

Förskola ett

På förskola ett finns det tre avdelningar och på avdelningen som observerades finns det nio flickor och sju pojkar i åldrarna tre till fem år. I allrummet på avdelningen har barnen tillgång till olika hörnor att vara i och lite bortanför allrummet finns det två rum

till som består av en ateljé och ett byggrum. I ateljén kan barnen måla, klistra med mera och i byggrummet finns det byggklossar, lego, bilar och en cd-spelare med olika skivor. De hörnor som finns består av en matte- och skrivhörna där man kan måla, skriva och räkna, en myshörna där man kan sitta med ipaden, en dockvrå där det finns material som dockor, köksredskap, mobiltelefoner, filmkamera och strykjärn och en hörna med ett ljusbord där barnen kan utforska ljus i olika färger, effekter, styrkor och skeenden.

Förskola två

Förskola två består av fem avdelningar, ett gemensamt torg, en gemensam matsal och en stor ateljé som alla avdelningar har tillgång till. Avdelningen som observerades kallas för avdelning två och där går det 12 pojkar och åtta flickor i åldrarna tre till fem. Inne på avdelningen finns det en liten ateljé där man bland annat kan måla, klippa, göra halsband och armband samt leka med lera med mera. Det finns även en verkstad där barnen bland annat kan hamra, spika och såga. Det sista och största rummet inne på avdelningen består av blandat material som lego, böcker, klossar, pussel, spel, plastdjur med mera. På det gemensamma torget finns det olika stationer med olika material som ska locka till aktivitet. De stationer som finns är bland annat ett café, en sagohörna, legohörna, bygghörna, djungelhörna, sandlåda, en smartboard och ritplatta samt ett ljusbord.

Förskola tre

Förskolan som observerades har tre avdelningar. På avdelningen som observerades finns det sammanlagt 18 barn, tio flickor och åtta pojkar i åldrarna tre till fem år. Avdelningen består av en dockvrå, ett byggrum, ett allrum och ett lugnt rum. I dockrummet finns det köksredskap, mjuka djur och utklädnadskläder. I byggrummet kan barnen bygga med klossar, lego samt leka med bilar, motorcyklar plastgubbar med mera. I allrummet finns det olika spel, pussel, böcker och barnen kan även här arbeta med lera. I det lugna rummet kan barnen bland annat sitta med ipaden och spela olika spel.

När vi observerade barnens val av lekar och val av material blev barnen slumpvis utvalda beroende på om de befann sig på förskolan just då eller inte. När vi observerade flickor och pojkars kommunikation blev barnen utvalda på grund av vilken miljö de befann sig i. Detta då vi på förhand hade valt ut tre olika rum på förskolan för att se om miljön påverkade deras kommunikation. De rum som valdes ut var en dockvrå, ett byggrum och ett neutralt rum. Dessa rum valdes ut på grund av egna erfarenheter då vi har sett att dessa olika rum tilltalar respektive kön olika eller lika mycket.

Genomförande av datainsamling

För att genomföra våra observationer hade vi en vecka innan den verksamhetsförlagda utbildningens start lämnat ett informationsbrev (bilaga 1) till alla barns vårdnadshavare på de olika förskolorna. I brevet förklarades studiens syfte, våra val av metoder samt vilka vi var. Brevet lämnades ut för att ta reda på vilka barn som fick delta i studien.

Personalen på de olika förskolorna blev också informerade om studiens syfte genom att de blev tilldelade samma informationsbrev som barnens vårdnadshavare.

Innan vi skulle observera hade vi strukturerat hur vi skulle gå tillväga för att observationerna skulle ske på likvärdiga sätt. Alla skulle använda sig utav en dold observationsmetod samt föra fältanteckningar under observationens gång. Vi kom även fram till att var och en skulle observera barnens val av lekar och val av material under ett tillfälle om dagen under tio dagar, vilket blev på förmiddagen då alla tre förskolor hade fri lek just då. Under dessa tio tillfällen observerades både barnens val av lekar och val av material på samma gång vilket resulterade i att det blev totalt 30 tillfällen, detta pågick under två veckors tid. Vid varje tillfälle pågick observationerna cirka fem till tio minuter vardera.

Innan vi skulle observera flickor och pojkars kommunikation mellan varandra kom vi fram till att detta skulle genomföras i olika miljöer som delades upp slumpvis till var och en. De olika miljöerna innefattade en typisk flickaktig miljö (dockvrån), en typisk pojkaktig miljö (byggrummet) och en neutral miljö, det vill säga ett rum med material som lockar de båda könen. Alla skulle göra tio röstinspelningar var i den miljö som man blev tilldelad vilket gjordes under ett tillfälle om dagen när det var fri lek på förskolan. Observationerna av flickor och pojkars kommunikation blev 30 tillfällen totalt. Under varje inspelning spelade var och en in barnens kommunikation med diktafon i 15 minuter, detta pågick under två veckors tid.

Analys

Efter våra genomförda observationer av barnens val av lekar och val av material transkriberade vi enskilt det insamlade materialet som var och en hade samlat in. Därefter träffades vi för att ta del av varandras insamlade material och för att diskutera fram lämpliga kategorier som berörde observationernas innehåll. Barnens val av lekar och val av material kategoriserades utifrån de lekar som kunde iakttas och utifrån det material som barnen använde. I lekarna kom vi fram till nio kategorier som blev IT- och teknik, konstruktionslek, krigslek, musik/dans, omsorgslek, pussel/spel, rollek, skapande och tävlingslek. Utifrån materialet kom vi fram till tretton kategorier såsom bilar, byggmaterial, böcker, dockor, mjuka djur, instrument, ipad/smartboard, köksredskap, lera, plastdjur, pussel/spel, pärlor och utklädningskläder. För att få fram en frekvens av barnens val av lekar och val av material räknade vi tillsammans hur många tillfällen respektive kön lekte med de lekar och material som kategoriserats som sedan sammanställdes i tabeller.

Det inspelade materialet det vill säga samtalen mellan flickor och pojkar lyssnade vi på flera gånger var för sig och transkriberade sedan ordagrant. Vi träffades sedan och läste igenom varandras transkriberade material flera gånger som vi därefter diskuterade och tolkade för att sedan plocka ut de delar som vi ansåg var användbara för studien. Det vill säga där vi kunde se tydliga könsmonster i kommunikationen. Vi kom fram till att vi kunde se tydliga könsmonster i sex utav 30 inspelade dialoger. Syftet med en kvalitativ

forskning är att tolka, studera och kategorisera det insamlade materialet, vilket kan leda till nya tolkningar och fördjupade kunskaper om det valda ämnet (Bryman och Nilsson, 2002). Vi undersökte vad samtalen handlade om i respektive miljö (dockvrån, byggrummet och det neutrala rummet) för att kunna kategorisera in dem i olika typer av kommunikationsmönster. Vi kom fram till två olika kommunikationsmönster och dessa kallar vi för mönster ett och två. I mönster ett pratade barnen om olika färger som de förknippade till det ena eller andra könet. I mönster två pratade barnen om manliga och kvinnliga egenskaper och beteenden och kopplade dessa till det ena eller andra könet. Slutligen skrev vi ner vilka kommunikationsmönster vi kunde se i respektive miljö samt att vi skrev med citat från barnens samtal.

Vi har använt oss av den sociala inlärningsteorin när vi har analyserat det insamlade materialet av barnens val av lekar, val av material och kommunikation. Utifrån det insamlade materialet framkom det att barnen hade föreställningar om vad som ansågs vara kvinnligt och manligt, vilket bland annat framkom i barnens dialoger. De samtalade om vad man kan eller inte kan göra som flicka eller pojke och kopplade dessa föreställningar till exempelvis deras mamma eller pappa. Barnen lekte även ofta med andra barn av samma kön vilket kan stärka de stereotypa könsrollerna, då barn identifierar sig med andra människor av samma kön och tar efter deras beteenden och egenskaper. Barnens föreställningar kring manligt och kvinnligt visade sig även i barnens val av material då vissa lekar och viss material endast valdes av det ena eller det andra könet. Omsorgslekar lektes endast av flickor och tävlings-och krigslekar lektes endast av pojkar. Som den sociala inlärningsteorin menar är det vanligt att barn har förebilder av samma kön vilket medför att de identifierar sig med sina förebilders egenskaper och beteenden. Utifrån detta kan barnen leka eller välja ett särskilt material som de förknippar med sitt egna kön och förebild.

Sammanfattningsvis har vi utgått från den sociala inlärningsteorin då vi har tagit del av hur barnen helst leker med andra barn av samma kön, oftast väljer könskodat material att aktivera sig med samt kommunicerar om manliga och kvinnliga egenskaper med varandra.

Trovärdighet

Genom att själv uppleva och skaffa sig kunskaper och erfarenheter om det man är intresserad av kan studien bli mer trovärdig då det ger en äkta bild av händelsen/fenomenet (Svensson och Starrin, 1996). Då vi alla har ett stort intresse för det valda ämnet anser vi att studien blev mer verklighetstrogen.

Genom att använda sig av röstinspelningar ökar man studiens trovärdighet enligt Dimenäs (2007). På detta sätt redogörs all kommunikation muntligt och man får med alla viktiga detaljer då man kan lyssna på inspelningarna flera gånger. Fangen (2005) beskriver att det är viktigt att man gör detaljerade beskrivningar och grundligt redogör fältanteckningarna. På detta sätt blir studien så trovärdig som möjligt och ger en bra kvalitet. Vi har under arbetets gång delat upp arbetet utifrån utvalda delar mellan oss och

vissa delar har vi författat tillsammans. Vi har läst varandras texter och diskuterat och reflekterat över dessa för att fördjupa våra kunskaper. Alla har engagerat sig och varit delaktiga under hela processen och tagit del av varandras erfarenheter och kunskaper för att kunna utvecklas tillsammans.

Forskningsetik

Vetenskapsrådet (2002) skriver att forskning är något viktigt och nödvändigt för både individers och samhällets utveckling. Samhället har ett berättigat krav på att forskning bedrivs vilket man benämner som forskningskravet. Forskningskravet innebär att tillgängliga kunskaper utvecklas och fördjupas samt att metoder förbättras. Samhället har samtidigt ett annat berättigat krav, det vill säga individskyddskravet som innebär att individer måste skyddas mot otillbörlig insyn i exempel sina livsförhållanden. Det finns inom samhällsvetenskaplig forskning fyra forskningsetiska principer som är det grundläggande för individskyddskravet (Vetenskapsrådet, 2002). Dessa har som syfte att ge normer för förhållandet mellan forskare och undersökningsdeltagare/uppgiftslämnare. Dessa fyra principer är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet: Forskaren ska informera om forskningsuppgiftens syfte för de studiens respondenter och andra personer som på ett eller annat sätt är involverade. Därmed upplysa om att deltagandet är frivilligt samt att de har rätt till att avbryta sin medverkan när som helst. Detta krav uppfylldes då vi lämnade ut ett missivbrev till barnens vårdnadshavare och pedagoger där vi informerade om studiens syfte (bilaga 1).

Samtyckeskravet: I detta krav ska den deltagandes samtycke inhämtas och ibland bör även samtycke inhämtas från förälder/vårdnadshavare på grund av ålder. De medverkande ska också ha rätt till att bestämma om hur länge och på vilka villkor de ska delta. Här fick vårdnadshavare skriva på och godkänna sitt barns medverkan om att delta i studien.

Konfidentialitetskravet: Uppgifter om deltagande personer ska ges största möjliga konfidentialitet och deras personuppgifter ska förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem. Här valde vi att inte använda barnens riktiga namn i studien samt att all inspelad information kommer att raderas efter godkänd avslutad kurs.

Nyttjandekravet: De uppgifter som insamlats om enskilda personer får endast användas för studiens ändamål. Vi har endast använt den insamlade informationen om barnen i studien.

Resultat

I detta kapitel redovisas studiens resultat, det vill säga vilka lekar och vilket material väljer respektive kön samt vilka kommunikationer kan iakttas i olika miljöer på förskolan mellan flickor och pojkar. Dessa miljöer innefattar en dockvrå, ett byggrum och i en neutral miljö. Barnens val av lekar och val av material presenteras i tabeller

medan kommunikationen mellan flickor och pojkar presenteras i olika kommunikationsmönster. Avslutningsvis visas resultatet i tre olika delar utifrån studiens frågeställningar för att man lättare ska kunna se ett tydligt resultat.

Barnens val av lekar

Här presenteras barnens val av lekar inomhus i den fria leken på förskolan. Lekarna förklaras utifrån det vi har sett och uppfattat hur dessa går till. I tabellerna beskrivs antal tillfällen flickor och pojkar valde respektive lek. Dessa tillfällen observerades under ett tillfälle om dagen i cirka fem till tio minuter när det var fri lek på respektive förskola, det vill säga på förmiddagen. Totalt blev det 30 tillfällen som genomfördes under två veckors tid.

Presentation av kategorier av lekar

IT- och teknik – spela spel via dator eller ipad, rita och skriva på smartboard.

Konstruktionslek – bygger med olika material som klossar, lego, brädor med mera.

Krigslek – barnen låtsas att de slår och skjuter på varandra.

Musik och dans – barnen sjunger, dansar och spelar instrument till musik.

Omsorgslek – barnen leker att de tar hand om varandra, sköter om hemmet eller familjen.

Pussel och spel – spela sällskapsspel och lägga pussel.

Rollek – barnen intar en roll som någon annan som exempelvis mamma, superhjälte, kändis eller liknande.

Skapande - måla, dega, pärla, klippa, klistra med mera.

Tävlingslek - barnen ingår i olika lag där dem tävlar mot varandra genom att exempelvis springa och brottas.

Lekar	Flickor	Pojkar
It- och teknik	20	21
Konstruktionslek	0	39
Krigslek	0	22
Musik/dans	16	17
Omsorgslek	36	0
Pussel/spel	14	11
Rollek	32	12
Skapande	37	29
Tävlingslek	0	18

I ovanstående tabell kan man se att de båda könen överlag valde att leka samma lekar med undantag för lekar som konstruktionslekar, krigslekar och tävlingslekar vilket valdes av pojkarna. Flickorna valde istället att leka omsorgslekar. De lekar som valdes av båda könen var fördelningen ganska jämn förutom i rolleken som valdes mest utav

flickorna. Flickorna och pojkarna valde oftast roller som var av samma kön som sitt eget när de lekte rollekar och man kunde se tydliga könsmonster i barnens beteenden. När flickorna lekte rollek och omsorgslek var det de som stod och lagade mat, dukade, tog hand om barnen och städade medan pojkarna var de som hade rollen som pappa eller storebror som blev omhändertagna där dem bland annat blev serverade middag. På en förskola var det två pojkar som ibland valde att inta rollen som mamma där de pratade med ljus röst, lagade mat och var gravida. Ibland hände det även att flickorna intog rollen som pappa eller lillebror. Flickorna uppfattades då spela busiga samt pratade i högre tonläge än vanligt.

Resultatet visade tydliga könsmonster i barnens användande av smartboarden där de ofta målade efter en vald bild. Pojkarna valde bilder på traktorer, motorcyklar eller bilar medan flickorna valde bilder på prinsessor eller kvinnliga seriefigurer.

När barnen dansade och sjöng till musik såg vi tydliga skillnader i deras beteenden. Pojkarna var de som tog mer yta då dem rörde på sig mer än flickorna. Detta då pojkarna bland annat dansade breakdance, hoppade omkring och rockade loss med gitarrer. Flickorna dansade mer stillsamt och försiktigt.

Barnens val av material

Här presenterar vi barnens val av material inomhus i den fria leken på förskolan. I tabellerna beskrivs antal tillfällen flickor och pojkar valde respektive material. Dessa tillfällen observerades under ett tillfälle om dagen i cirka fem till tio minuter när det var fri lek på respektive förskola, det vill säga på förmiddagen. Totalt blev det 30 tillfällen som genomfördes under två veckors tid.

Material	Flickor	Pojkar
Bilar	11	37
Byggmaterial	0	40
Böcker	12	10
Dockor	29	0
Mjuka djur	18	0
Instrument	12	9
Ipad/smartboard	20	21
Köksredskap	25	0
Lera	16	17
Plastdjur	13	15
Pussel/spel	14	11
Pärlor	24	9
Utklädningskläder	35	11

I barnens val av material kunde man se att barnen till stor del valde att leka med samma material. Dock var fördelningen av flickor och pojkars val av material väldigt ojämn. Material som bilar och byggmaterial valdes överlag av pojkarna medan pärlor och utklädnadskläder oftast valdes till stor marginal av flickorna. Övrigt material som valdes av de båda könen var mer jämt fördelat. Material som dockor, mjuka djur och köksredskap valdes endast av flickor. Trots att både flickor och pojkar leker med samma material på förskolan har vi observerat hur deras sätt att leka med materialet kan variera beroende på barnets kön. Ett exempel på detta kan vara när barnen leker med lera. Flickorna formar ofta leran som kakor och bullar medan pojkarna ofta formar leran som båtar, snögubbar eller bollar. När barnen gör halsband eller armband av pärlor synliggörs också en tydlig könsskillnad. Flickorna letar ofta efter de rosa, gula, röda, lila och vita pärlorna i burken medan pojkarnas val av färger domineras av blåa, gröna, svarta och bruna nyanser.

Vid val av bilar och byggmaterial valdes detta främst av pojkar och de flickor som deltog i leken tog ofta inte lika mycket plats. Det var vanligt att pojkarna valde vilken bil de ville leka med först och att flickorna fick leka med den som blev över. När barnen lekte med utklädnadskläder valdes detta främst av flickor.

Sammanfattning

Utifrån resultatet kan man se att de flesta lekar valdes av de båda könen förutom lekar som omsorgslek som endast valdes endast flickor och lekar som konstruktionslekar, krigslekar och tävlingslekar som endast valdes endast av pojkar. I valet av material kan man se att nästan all material valdes utav de båda könen förutom material som mjuka djur, köksredskap och dockor som endast valdes av flickor. Det framkom även att barnen ofta lekte med andra barn av samma kön.

Vilka kommunikationsmönster kan iakttas i olika miljöer på förskolan?

Vi kommer här att presentera olika kommunikationsmönster som vi har kunnat iakttå mellan flickor och pojkar i deras lek. Vi har under 30 tillfällen totalt spelat in samtal mellan de olika könen med diktafon. Under dessa 30 tillfällen visade sig tydliga könsmonster under sex tillfällen. Vi spelade in samtalen i olika miljöer en typisk flickmiljö (dockvrån), en typisk pojkmiljö (bygggrummet) samt en neutral miljö.

Kommunikationsmönster i dockvrån

I dockvrån kunde vi se kommunikationsmönster nummer två då det var en pojke som förknippade leken mamma pappa barn som tjejig vilket han visade genom att ta avstånd från leken.

Två flickor (Stina och Anna) leker i dockvrån när en pojke (Arvid) kommer fram och frågar vad dem gör.

S: Vi leker mamma och storsyster, vill du vara med?

A: Nej jag vill inte leka mamma pappa barn, det är tjejigt. Jag vill vara med er i matte och skrivhörnan istället.

S: Då får du gå dit själv.

Kommunikationsmönster i neutral miljö

I första samtalet mellan barnen i den neutrala miljön kunde vi se kommunikationsmönster nummer två. Barnen pratade om egenskaper hos de båda könen där de kommenterade det som de ansåg vara manligt eller kvinnligt. De pratade bland annat om vilket kön som är det starkare och bättre vilket pojkarna tyckte att det manliga könet var. Flickorna menade dock på att flickor också kan vara starka och tog upp Pippi som ett exempel. I sin helhet kan man se att barnen har tydliga föreställningar om hur det manliga och kvinnliga könet framställs.

Två pojkar (Anton och Erik) och en flicka (Mia) sitter i ateljén och gör små figurer av kastanjer, ekollon, olika tyger och garner. De börjar prata om vilket kön figuren ska ha.

A: Min ska vara en kille för killar är bäst

M: Nä det är dem inte alls tjejer är mycket bättre

A: Nä för killar är mycket starkare än tjejer min pappa är jättestark

M: Tjejer kan också vara starka man behöver inte vara kille för de

A: Joho

M: vet du faktiskt att Pippi är jättestark och hon är ju tjej

A: Jag tycker i alla fall att killar är bättre

M: Jaha jag bryr mig inte ändå om du säger så

I det andra samtalet kunde vi se kommunikationsmönster nummer ett. Där samtalande barnen om färger då de kopplade dessa till det ena eller andra könet. Pojkarna menade på att färger som rosa och lila är flickigt som bara är för flickor.

Tre pojkar (Carl, Simon och Axel) och en flicka (Alina) sitter i ateljén och pärlar då de börjar samtala om pärlornas färger.

C: Jag vill ha den snäckan

A: Men den är ju rosa

C: Rosa är nagellack och läppfärg

S: Du har rosa på din tröja (pekar på Alina)

Al: Jag gillar rosa

C: Rosa är tjejigt, det är för tjejer bara

A: Jag gillar inte rosa

S: Den som är tjej får inte komma hem till mig

C: Alla får komma hem till mig, Alina med

S: Inte till mig

Al: Man kan leka tillsammans allihop

S: Jag gillar bara killar

Carl puttar en rosa pärla till Axel.

A: Jag gillar inte rosa, jag vill inte ha den (puttar den till Simon)

S: Jag vill inte heller ha den (puttar tillbaka till Axel)

A: Men jag vill inte (puttar den till Carl)

Al: Jag kan ta den

A: Här du kan få den lila med för jag gillar inte lila den är för tjejig (ger den till Alina)

S: Jag gillar bara killfärger

A: Killar gillar bara baseboll och sånt och tjejer gillar allt

S: Jag gillar baseboll

Kommunikationsmönster i byggrummet

I den första kommunikationen i byggrummet kunde vi se kommunikationsmönster nummer två. En pojke ifrågasätter en flickas val av att leka med bilar där han menar på hans lillasyster inte leker med detta.

En flicka (Saga) och en pojke (Wilmer) sitter inne i byggrummet och leker med bilar.

W: Gillar tjejer bilar och sånt?

S: Jag har många bilar hemma i mitt rum.

W: Det har inte min lillasyster alls.

S: Vet du va? Jag har faktiskt en rosa bil hemma som är jättefin.

W: Mina bästa bilar är blåa och svarta.

I det andra samtalet mellan flickor och pojkar kan vi se kommunikationsmönster nummer två. Barnen samtalade om det manliga och kvinnliga könets egenskaper och vilka föreställningar de hade för vad man kan göra eller inte göra beroende på vilket kön barnet hade.

Två pojkar (Tobias och Fred) och två flickor (Mia och Matilda) leker tillsammans med motorcyklar i byggrummet.

Mi: Jag vill åka motorcykel när jag blir stor som min pappa.

T: Tjejer åker inte motorcykel bara pappor.

Ma: Tjejer kan visst åka motorcykel, det har jag sett på tv.

F: Min pappa har en sån hemma.

Mi: När jag blir stor kommer jag få åka med min pappa för det har han sagt.

I den tredje kommunikationen kunde vi se kommunikationsmönster nummer ett och två. Här var det en flicka som påpekade att en kille ska ha kort hår och gillar grönt. En pojke påpekade att det manliga könet är starkare än det kvinnliga, flickan menade dock att man som kvinna också kan vara stark.

En pojke (Ludvig) och en flicka (Nadja) leker med olika plastgubbar i byggrummet.

N: Detta är en kille ser du. Killar har kort hår och grön tröja.

L: Ja det är en kille faktiskt. Jag gillar grönt.

N: Jag gillar lila som min tröja.

Det blir tyst ett tag och sedan tar Nadja en tjejfigur ur lådan och börjar leka med denna.

L: Min killgubbe är starkare än din tjejgubbe för killar är stora.

N: Tjejer är visst starka ibland. Känn på mina muskler (Flickan spänner sin arm).

L: Aha, men känn på mina muskler då.

N: Vi kanske är lika starka

Slutsats

Utifrån våra observationer har vi tagit del av hur barns kommunikationer kan påverkas av materialet som är i rummet. Med detta menar vi att barnen samtalade om det som fanns tillgängligt i miljön och de lekte även lekar eller genomförde aktiviteter som var bäst anpassade för en speciell miljö.

Inne i dockvrån kunde man se att barnen samtalade om leken mamma pappa barn där pojken förknippade leken som flickaktig.

I den neutrala miljön samtalade barnen om manliga och kvinnliga egenskaper och det var mest pojkarna som kommenterade att det manliga könet är bättre än det kvinnliga könet och att färger som rosa och lila bara är för flickor. Man kunde även se att det framförallt var pojkarna som tog avstånd från det typiskt flickaktiga.

I byggrummet kunde vi se att det samtalades mycket om bilar, leksaksfigurerna och motorcyklar. Med andra ord om det material som barnen lekte med just då. Pojkarna påpekade flickornas delaktighet i leken då de menade på att flickor inte brukar tycka om bilar och motorcyklar. Pojkarna hade också här tydligare föreställningar för vad som anses vara manligt och kvinnligt, det vill säga könskodade uppfattningar. När barn kommunicerar på detta sätt kan de även stärka genusföreställningarna då de förknippar manligt och kvinnligt med olika egenskaper och beteenden.

Sammanfattningsvis utifrån kommunikationerna kunde vi se att i dockvrån, i den neutrala miljön och i byggrummet handlade samtalen om färger och olika egenskaper hos det manliga och kvinnliga könet det vill säga kommunikationsmönster ett och två. Utifrån de kommunikationsmönster vi iakttog kunde vi se att det var pojkarna som tog avstånd från det flickaktiga, här är ett exempel från samtalen som en utav pojkarna sa: *Rosa är tjejigt, det är för tjejer bara*. Här menade han på att färgen rosa är något som tillhör det kvinnliga könet. Var det någon flicka som visade intresse för något som ansågs tillhöra det manliga könet blev hon ifrågasatt av pojkarna. Ett exempel var när en flicka inne i byggrummet sa att hon vill åka motorcykel när hon blir stor sa en utav pojkarna: ”Tjejer åker inte motorcykel bara pappor”. Pojken ansåg att motorcyklar var något som bara det manliga könet åkte.

Man kunde även se att leken dominerades av flickorna i dockvrån och att den dominerades av pojkarna i byggrummet. I den neutrala miljön visade detta sig inte lika tydligt då fördelningen mellan flickor och pojkar var mer jämn. Avslutningsvis vill vi poängtera att det oftare var pojkarna som påpekade vilka egenskaper som uppfattas som mer manliga eller mer kvinnliga. Flickorna var här mer neutrala och de verkade inte se detta som lika betydande. Att pojkarna och flickorna hade inblick för vad som ansågs vara manligt eller kvinnligt kan kopplas till den sociala inlärningsteorin då den menar på att barn har förebilder som gör att de snabbt får föreställningar om manliga och

kvinnliga egenskaper. De båda könen har oftast förebilder som är av samma kön som sitt egna och därmed tar de efter och identifierar sig med dess egenskaper.

Diskussion

I detta avsnitt diskuteras resultatet utifrån vad som framställdes i resultatet samt med stöd av teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning.

Metoddiskussion

Genom vårt insamlade material har vi analyserat innehållet och därmed fördjupat våra kunskaper inom det valda ämnet. Vi har tagit del av varandras material och diskuterat likheter och skillnader och fått en bredare bild om området. Bryman & Nilsson (2002) menar att man införskaffar sig nya kunskaper och tolkningar om ett område genom att analysera och diskutera det insamlade datamaterialet. Då vi har använt oss av observationsstudier där vi har observerat en barngrupp i en speciell kontext och utifrån detta analyserat det insamlade materialet är studien kvalitativ. Vi valde att använda oss av en kvalitativ studie då vi anser att resultatet blir mer verklighetstroget då barnens spontana handlande och kommunikation visar sig så som den är i den fria leken. Vi har även använt oss av en kvantitativ studie då vi har beräknat en frekvens utifrån barnens val av lekar och val av material som vi sedan sammanställde i tabeller. Vi gjorde på detta sätt för att få fram en tydlig bild av vilka lekar och vilket material som användes av respektive kön mest.

Vi har i studien använt oss av röstinspelning i barnens kommunikation för att kunna gå tillbaka och analysera innehållet ytterligare. Einarsson och Hammar (2002) menar att man på detta sätt kan analysera innehållet utifrån olika utgångspunkter. Vi valde att göra röstinspelningar för att inte missa någon kommunikation som var relevant för studien. Vi anser att om man bara gör fältanteckningar när man undersöker kommunikation kan detta medföra i att man missar viktiga detaljer medan man skriver, då man inte alltid hinner anteckna det som sägs. Även Fangen (2005) menar att fältanteckningar kan ta mycket koncentration från observatören vilket medför i att man lätt kan missa viktiga detaljer och information. Utifrån detta anser vi att röstinspelningar var relevant för studien. Hade vi inte använt oss utav röstinspelningar för att observera barnens kommunikationsmönster hade resultatet kunnat påverkas negativt. Detta då vi hade kunnat missa viktiga detaljer i barnens kommunikation samt inte fått med all konversation då det är svårt att hinna med att anteckna allt som sägs. Om vi hade missat viss kommunikation hade detta kunnat leda till egna tolkningar kring det barnen sa. På grund av detta hade vi troligtvis inte fått fram lika mycket data att arbeta med samt att studien hade kunnat bli mindre verklighetstrogen.

När vi observerade barnen använde vi oss av en dold observationsmetod vilket innebär att de studerande personerna inte är medvetna om att de observeras. Detta såg vi som en fördel då vi ansåg att barnen agerade i ett naturligt skeende och inte påverkades av vår närvaro. Einarsson och Hammar (2002) menar att de observerade uppträder mer

naturligt när de inte vet att de observeras vilket vi menar blev ett mer verklighetstroget resultat. Hade vi använt oss av en öppen observationsmetod tror vi det hade påverkat barnens naturliga agerande. Med detta menar vi att vissa barn troligtvis hade påverkats av vad vi gjorde och varit intresserade av det istället för att leka med de andra barnen. Vi tror även att vissa barn hade kunnat bli mer tillbakadragna och inte agerat som de brukar då de känner sig iakttagna. På grund av detta tror vi att resultatet hade kunnat bli mindre verklighetstroende.

Resultatdiskussion

Här diskuterar vi våra egna tankar och reflektioner kring studiens resultat som vi kopplar till tidigare forskning.

Könskodade lekar och material

I våra resultat kan vi se könskoder i flickors och pojkars val av material och val av lekar. Det framkommer att flickor leker med material som anses vara för flickor och att pojkar leker med det som anses vara för pojkar. Flickor leker på ett mer lugnare än pojkar då pojkar leker mer vilda lekar i form av krigslekar eller brottning. Detta gör också att pojkarna för mer ljud och lekarna tar större ytor än flickornas. Det som visade sig i resultatet som även Eidevald (2009) tar upp i sin avhandling där han menar att flickor och pojkar oftast väljer olika rum och material att leka med. Han nämner att pojkar tar mer yta och är mer högljudda än flickor vilket kräver mer uppmärksamhet från pedagogerna.

Att barn leker med barn av samma kön tror vi beror på miljöns utformning på förskolan. Med detta menar vi att förskolan är uppbyggd på ett sätt som lockar flickor och pojkar till olika rum. I våra observationer har vi tagit del av hur flickor generellt dras till en miljö där det finns material som dockor, köksredskap och utklädningskläder. Pojkar dras mer till byggrummet där det finns material som lego, bilar och olika byggmaterial. Vi tror att detta beror på att barn identifierar sig med barn av samma kön och dras till en miljö där det finns material som anses vara tillämpat för flickor respektive pojkar. Vi tror även att samhällets förväntningar för vad som kännetecknar feminina och maskulina egenskaper spelar en avgörande roll för hur barn utvecklar sin könsidentitet. Eidevald (2009) menar att barn utvecklar sin könsidentitet utifrån material och människor i deras omgivning. Hur barnens intressen utvecklas beror sedan till stor del på vad dem uppmuntras till att göra. Detta kan innefatta vilka leksaker samt vilka aktiviteter som erbjuds på förskolan. På förskola ett och två kunde vi se hur förskolornas olika rum lockade flickor och pojkar olika mycket beroende på material. På den tredje förskolan var miljön mer anpassad efter båda könen intressen då det fanns varierande material i de flesta rummen. Ett exempel på detta är att förskola ett och två hade varsitt rum där det fanns mycket dockor, köksredskap och kläder i form av klänningar eller kjolar. Vi anser då att materialet var mer anpassat till flickor och inte till pojkar. Detta skiljde sig åt på förskola tre då dockrummets material var mer varierande och då det fanns ett större utbud. Ett exempel på detta var att det fanns utklädningskläder som motsvarande

militärjackor, byxor och hattar. Detta medförde att dockrummet lockade dit fler pojkar då dem kunde identifiera sig med materialet på ett annat sätt.

Magnusson (2003) menar att kön innefattar kroppsliga olikheter mellan flickor och pojkar. Vi bemöter människor olika på grund av kön men det finns även andra bidragande faktorer till detta. Kön samverkar med folkslag, sexualitet, funktionshinder samt social klass i skapandet av genus. För att arbeta mer genusmedvetet tycker vi att man kan använda litteratur i ett medvetet syfte för att synliggöra människors olikheter. Små detaljer i barnböcker kan medföra olika budskap till barnen vilket vi inte alltid tänker på men som kan spela en stor roll. Det är viktigt att man skapar olika förebilder för de båda könen vilket också nämns i den sociala inlärningsteorin, där man skriver att alla barn har förebilder och att dessa spelar en stor roll för barnens identitetsskapande. I resultatet framkommer det att både flickor och pojkar väljer att titta i olika böcker. På förskolorna förekommer det i vissa böcker att huvudkaraktärerna har ett funktionshinder, olika hudfärger eller att de manliga eller kvinnliga huvudkaraktärerna har egenskaper som är vanligt hos det motsatta könet. Detta tycker vi medför att barnen får en möjlighet till att se att alla människor kan vara olika och att olika egenskaper inte hör till det ena eller det andra könet.

Den fysiska miljön på förskolan

Björklid (2005) menar att den fysiska miljön på förskolan spelar en avgörande roll för barns utveckling och identitetsskapande, dock utvärderas miljön sällan av pedagogerna. Miljön kan både vara inbjudande och uteslutande beroende på materialet och inredningen. Hon menar att det ibland kan finnas en uppfattning om att en bra pedagog kan genomföra ett bra arbete oberoende av förskolans fysiska miljö. Hon kritiserar detta tankesätt och refererar till läroplanen för förskolan 98 (reviderad 2010) där vi kan läsa hur verksamhetens lokaler ska vara inbjudande och locka barn till lek och lärande. Den fysiska miljön spelar också en avgörande roll då det innefattar hur barn utvecklar en identitet i relation till en speciell miljö. Pedagogerna har därför en viktig roll i att skapa en inbjudande miljö för de båda könen. I resultatet kan vi se att rummen lockade flickor och pojkar olika mycket vilket vi tror beror på miljöns inredning och material. Vi kommer nedan att diskutera hur den fysiska miljön ser ut på våra förskolor och hur miljön kan begränsa eller ge möjligheter för barnen.

Gemensamt för våra förskolor är att dockvrån har en mer inbjudande och mysig miljö än byggrummet. Dockrummen är inredda med olika färger, gardiner, dukar, blommor och liknar mer en hemmiljö som vi tror upplevs som trygg. Byggrummen upplevs kala och kalla då rummen har mörkare färger och har mer öppna ytor att röra sig på. Materialet i byggrummen domineras av blåa, svarta, gröna, röda, bruna och beigea färger, medan dockrummen domineras av rosa, vita, gula, lila och orangea färger. Henkel (2009) skriver hur barn förknippar olika färger med ett speciellt kön då de redan från födseln upplever hur vuxna köper könskodade kläder och leksaker utifrån deras kön. På detta sätt kopplar de snabbt ihop vad som anses vara flick- respektive pojkfärger. Vi tror att detta kan påverka vilket rum som barnen väljer att leka i då dessa

färger kan upplevas som mer flickiga eller pojkaktiga. För att arbeta genusmedvetet tror vi att det är viktigt att man gör medvetna val vid inköp av material. Genom att använda sig av blandade färger båda i dockrummet och i byggrummet kan man locka de båda könen till aktivitet. Utifrån våra egna erfarenheter menar vi att förskolan kan utveckla sin fysiska miljö så att denna upplevs som mer könsneutral. På förskolorna är vi dock lite kritiska till deras val av material och färger i dockrummen och i byggrummen då dem för oss upplevs som könskodade. Vi tycker att förskolorna skulle kunna göra miljöerna i rummen mer könsneutrala genom att ha material som lockar de båda könen. Ett exempel på detta kan vara att införa mer varierande färger och större utbud av utklädnadskläder som polisuniformer, superhjältar och sjuksköterskor. Det är viktigt att man uppmuntrar de båda könen till att man kan ha dessa kläder på sig oavsett om man är flicka eller pojke. Syftet med detta är att barnen ska få en förståelse för att kvinnor och män kan ha samma yrke och att de förväntningar som ställs på barnen inte ska skapa begränsningar i deras val. På förskola tre fanns det dock tillgång till ett mer varierat utbud av utklädnadskläder vilket gjorde att pojkar oftare valde att vara där.

Barnens val av lekar och material

I resultatet kan vi se att de båda könen oftast valde att leka samma lekar förutom omsorgslekar, krigslekar, tävlingslekar och konstruktionslekar. Omsorgslekar valdes av flickor medan de resterande lekarna valdes av pojkar. I barnens val av material valde de båda könen att leka med samma material förutom dockor, mjuka djur och köksredskap vilket endast valdes av flickorna. Vi tror att flickorna valde att leka omsorgslekar då flickorna till stor del lekte i dockvrån där miljön kan ha en stor påverkan. Med detta menar vi att miljön här är utformad på ett sätt som liknar en hemmiljö där omsorg som exempel matlagning, städning och ta hand om familjen oftast blir en naturlig lek för barnen. Vi tror också att det beror på att flickor oftast tar på sig rollen som mamma där barnen utifrån sina egna erfarenheter agerar så som dem upplever att en mamma beter sig. Eidevald (2009) menar att barn utvecklar sin könsidentitet utifrån material och människor i sin omgivning. Detta kan vi även koppla till den sociala inlärningsteorin då denna menar att barn ofta har förebilder av samma kön (Svensson, 1992)

Lekarna som valdes av pojkarna tror vi kan bero på deras erfarenheter av vad som anses vara manligt. Vi har upplevt att pojkar ofta har förebilder såsom Spindelmannen, Batman och Turtles som de gärna agerar utifrån, det vill säga att pojkarna tar efter deras beteenden i leken. Vi tror även att samhället spelar en avgörande roll för hur barnen upplever sitt egna kön. I media är det vanligt att man stärker det som anses vara manligt och kvinnligt. Ett exempel på detta kan vara det Henkel (2009) skriver om då han menar att leksaksaffärer och klädaffärer är väldigt könskodade. Barn kan snabbt se vilka kläder och vilka leksaker som de förväntas bära eller leka med. Vi menar därför att samhället har en stor påverkan på barn i hur dem framställer kvinnlighet och manlighet i samhället.

I barnens val av lekar och val av material samt i deras kommunikationsmönster kunde vi se att det oftast var pojkarna som tog avstånd från det som ansågs mer flickigt. Ett

exempel på detta är att pojkarna inte valde att leka med dockor. Vi tror att detta kan bero på att pojkarna är rädda för att bli retade om dem gör, säger eller gillar saker som anses vara flickigt. Vi tror att kvinnor ofta kan uppfattas som svagare både psykiskt och fysiskt än män och att pojkarna utifrån detta inte vill bli förknippade som svaga i barngruppen. Davies (2003) skriver att barn försöker hitta sin roll som flicka eller pojke och att dem snabbt lär sig detta genom omgivningens påverkan och vad som accepteras i samhället. Utifrån detta menar vi att barn skapar sig en förståelse för hur de ska agera och vad som anses vara manligt och kvinnligt. I Davies studie kan vi ta del av hur exempelvis val av kläder spelar en avgörande roll för hur barn blir bemötta av andra barn. En pojke som hade en kjol på sig under leken betraktades av de andra barnen som någon med mindre makt än när han inte hade en kjol på sig. Utifrån detta kan vi konstatera att barnen förknippade det typiskt flickiga som något med mindre makt än det typiskt pojkiga. Då Davies skriver att barn är känsliga för uttalanden, krav, normer och regler samt vilka förväntningar de stöter på i sin vardag tror vi att pojken inte ville bli förknippad som flickig och därmed som någon med mindre makt. Vi tror att detta resulterade i varför pojken tillslut valde att ta av sig kjolen under leken. Flickan som var klädd i träningskläder fick till skillnad från pojken mer makt än de andra flickorna då hon fick ta större plats i leken. Vi tror att detta är anledningen till varför pojkar vanligtvis är mer känsliga för att framstå som flickiga. Detta då flickiga pojkar ofta kan upplevas som svaga i barngruppen medan en pojkaktig flicka ofta kan upplevas som tuff och modig i barngruppen. Detta är även någonting som vi har tagit del av i olika nivåer under vår verksamhetsförlagda utbildning.

Studien bidrar med kunskap för hur genus kan konstrueras bland flickor och pojkar i förskolan. När man som pedagog är medveten om hur genus skapas är det lättare att arbeta genusmedvetet i verksamheten. I studien får man även konkret ta del av olika könsmonster och könskodat beteende hos barnen, vilket medför att pedagoger kan vidga sina kunskaper om genus.

Vidare forskning

För att arbeta vidare med studien menar vi att man skulle kunna byta ut viss material i de typiska flick- och pojkrummen för att fastställa hur stor påverkan materialet har på barnen. Med detta menar vi att man exempelvis skulle kunna placera dockor, tyger och utklädnadskläder i byggrummet och bilar, klossar och lego skulle placeras i dockvrån. Syftet med att tillsätta nytt material i rummen är att barnen ska upptäcka nytt material samt för att flickor och pojkar ska vara mer tillsammans i leken.

Referenslista

Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö på i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

http://www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/asset/2040/1/2040_1.pdf

(hämtad 2013-11-09)

Björklund, E. (2010). *Att erövra litteracitet små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Johanneshov: TPB

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/18674/1/gupea_2077_18674_1.pdf

(hämtad 2013-11-04)

Bryman, A & Nilsson, B. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder. 1:a upplagan*: Malmö: Liber ekonomi

Davidson, B. (2008). Skolans olika rum och platser sett ur barns perspektiv. I A. Sandberg (red.). *Miljöer för lek lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur.

Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.

Dimenäs, J. (2007). *Kap 2. Lära till lärare: Att utveckla läraryrket, vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber

Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare - att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Jönköping: ARK Tryckaren AB

<http://jamda.ub.gu.se/bitstream/1/145/1/eidevald.pdf>

(hämtad 2013-10-15)

Einarsson, C. & Hammar Chiriak, E. (2002). *Gruppobservationer- teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Einarsson, J. & G. Hultman, T. (2001). *Godmorgon pojkar och flickor- Om språk och kön i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Daleke grafiska AB

Förskolan. (Nr 6/ 2013). *TEMA- kön spelar roll*.

Gannerud, E. (2001). *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber AB

Hedlin, M. (2010). *Jämställdhet- en del av skolans värdegrund*. Stockholm: Liber AB

Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22776/2/gupea_2077_22776_2.pdf

(hämtad 2013-09-25)

Henkel, K. (2009). *En jämställd förskola - teori och praktik*. Skärholmen. Olika Förlag AB
Jämställdhet.se

Johansson, E. (2008). *Gustav får visst sitta i tjejsoffan*. Stockholm: Liber AB

Magnusson, E. (2003). *Genusforskning inom psykologin – bidrag till psykologisk teori och praktik*. Lenanders Grafiska AB, Kalmar, november 2008, tredje tryckningen.

Månsson, A. (2000). *Möten som formar: interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*. Lund: Lunds universitet.

<http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/7939/AMavhandl.pdf;jsessionid=0C50ED63F41CF5E639BF3F7DB9014AB6?sequence=1>

(hämtad 2013-11-23)

Odenbring, Y. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar- Könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Göteborg: Geson Hylte

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22144/1/gupea_2077_22144_1.pdf

(hämtad 2013-11-01)

Olofsson, B. (2007). *Modiga prinsessor och ömsinta killar- genusmedveten. Pedagogik i förskolan*. Stockholm: Liber AB

Regeringskansliet. (2006). *Jämställdhet i förskolan -om betydelsen om jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Edita: Sverige AB

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/72/88/1a5ba502.pdf>

(hämtad 2013-10-22)

Svenska Uneskorådet (2006). *Salamankadeklarationen och Salamanca + 10. Svenska Uneskorådets skriftserie, nr2*.

Svensson, T. (1992). *Människa, interaktion och social omgivning*. Ekbacken Förlag AB

Svensson, P-G. & Starrin, B. (red) (1996). Kap 3 *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Tallberg Broman, I. (2001). Genusperspektiv på förskola, skola och omsorg. I I. Tallberg Broman (Red). *Genusperspektiv på förskola, skola och utbildning*. Studentlitteratur AB

Utbildningsdepartementet. *Skollagen och andra lagar, Skollag (2010:800)*.
<http://www.skolverket.se>

(hämtad 2013-10-15)

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö98*. Stockholm: Regeringskansliet.

Utrikesdepartementet. (2006). *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.

www.manskligarattigheter.gov.se

(hämtad 2013-10-15)

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab

http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf

(hämtad 2013-09-24)

Vänje, A. (2005). *Knäcka koderna. Praxis kring kön, industriell organisation och ledarskap*. Luleå tekniska universitet.

<http://epubl.ltu.se/1402-1544/2005/53/LTU-DT-0553-SE.pdf>

(hämtad 2013-11-04).

Wahlström, K. (2003). *Flickor, pojkar och pedagoger*. Sveriges Utbildningsradio AB.

Öhman, M. (1999). *Olika på lika villkor*. Skolverket. Stockholm: Liber AB

Bilaga

Bilaga 1, Missivbrev

Hej!

Vi är tre lärarstudenter som heter Emma, Marina och Emma och vi läser vår sjunde och sista termin på högskolan i Skövde. Vi läser till förskollärare och nu är det dags för oss att skriva vårt examensarbete.

Vi kommer göra en studie där syftet är att undersöka vilka könsmonster som kan iakttas i den fria leken på förskolan. Vi kommer dels att titta på vad flickor respektive pojkar leker med för material samt vilka lekar de leker. Vi kommer använda oss utav observationer, fältanteckningar och ljudinspelningar. Det insamlade materialet kommer endast användas till studien och det innebär att det kommer vara vi tre samt lärare på högskolan som kommer ta del av det. Vi kommer inte använda barnens riktiga identitet i studien, enligt regler om konfidentialitet och sekretess. All information och insamlad data kommer raderas efter avslutad kurs.

Har ni några frågor eller funderingar är det bara att fråga.

Vi hoppas att ni vill vara en del av studien.

Med vänliga hälsningar Emma, Marina & Emma

Jag godkänner att mitt barn får observeras:.....

Jag godkänner inte att mitt barn får observeras:.....